

Magnus (1490–1557) hade som avlatsförsäljare också rest norrut, åtminstone till Torneå och kanske ända till Finnmark, varför hans uppgifter om nordliga trakter är särskilt intressanta. John Granlunds boksyntax och genomkompetenta kommentarer, där han ibland också rådfrågat annan expertis – för zoologihistoria exempelvis John Bernström – utgör ett magnifikt exempel på humaniora när det är som bäst! Tyvärr utelämnades Granlunds kommentarer i pocketutgåvan från 2001, vilket reducerar dess användbarhet. Den svenska översättningen, med Granlunds kommentardel, kan användas av såväl forskare som historieintresserad allmänhet och saknas knappast heller i någon humanvetares bokhylla.

I ett läckert rött band har förlaget Historiska Media nu utgett ett urval bilder ur Olaus Magnus stora arbete. Bilderna är samlade under rubrikerna ”natur”, ”krig och elände”, ”folklore”, ”hus & hem, mat & dryck”, ”året & livet runt” samt ”samerna”. Urvalet är generöst – ett hundratal har fått komma med – och genom utsnitt av bilderna fokuseras också på intressanta partier. Det här är förstås en bok som vänder sig till den breda publiken och den var kanske främst ämnad som julklappsbok 2005, därav det röda omslaget. Folklivsforskaren och folkloristen Jan-Öjvind Swahn – han behöver förstås ingen närmare presentation – kommenterar bilder och texter med lärda texter i driven kåserande stil – högt och lågt, anakronismer och arkaismer om vartannat – som varit något av hans kännetecken som radiounderhållare och populärförfattare. Jag har ingenting emot det. Boken innehåller dessutom en nyttig och läsvärd inledning om Olaus och hans bröder, samt om deras i det närmaste okända systrar, som kan läsas med behållning.

En sådan här utgåva, med dess snygga grafiska formgivning, tycker jag är en lämplig present att sätta i händerna på någon som ännu inte upptäckt hur intressant och spännande kulturhistoria ändå kan vara, kanske till en gymnasist eller någon som är ovan vid facktexter. För även om texten är ”muntert kommenterande”, så gör författaren inte avkall på grundakribi. Att stilen är underhållande är knappast fel i en bok som vill nå ut till en bred allmänhet.

Ingvor Svanberg, Uppsala

Ulf Palmenfelt: *Spökplatser på Gotland*. Carlssons, Stockholm 2005. 95 s., ill. ISBN 91-7203-694-X.

Ulf Palmenfelt har samlat en mängd gotländska spökhistorier i en behändig liten bok, en sorts guidebok för spökintresserade.

Ibland hör man sägas att döden förr var ett naturligt inslag i vardagen, barnadödligheten var stor och livslängden inte lika lång som idag. Många människor hade nog sett en död släkting, eftersom man föddes och dog i hemmet, men rädslan för döden, och sorgen, var inte mindre för det.

Rädslan för att de döda skulle återvända kan ha skapat skuld känslor för att man inte alltid hade uppfört sig så som man borde medan de levde, därför var man rädd för att de döda skulle gå igen för att ta hämnd. För att slippa gengångare kunde man ta till olika knep som höll de döda kvar i jorden.

En sed som tidigare var utbredd i hela landet, hedersbetygelsen att strö granris längs vägen till kyrkogården, lever kvar på sina ställen på Gotland. Det var viktigt att barren pekade mot kyrkogården, då skulle ev. gengångare sticka sig på dem och inte gärna söka sig tillbaka till de levande. Bysen, en urgammal gråklädd gubbe med långt hår och skägg, var den vanligaste gengångaren på Gotland. Men det fanns även kvinnliga bysar.

I folklivsarkiven finns också många berättelser om människor som blivit levande begravda. En rädsla som nog var ganska utbredd. Om H.C. Andersen berättas det t.ex. att han hade en lapp på sitt nattygsbord med texten: Jag är inte död, jag sover.

Margareta Tellenbach, Bjärred

Lennart Börnfors: *Bygdefotografen Martin Svensson i Börringe*. Föreningen Svedala-Barabygden, Lund 2005. 144 s., ill. ISBN 91-975638-0-3.

Har du någon gång längtat efter en vacker bok full med gamla svartvita fotografier av hög kvalitet, som inte bara berättar om en svunnen tid utan också om dess människor och deras vardag, och kanske framför allt om människan bakom kameran? Då ska du både bläddra i och läsa Lennart Börnfors fotobok om och med Martin Svenssons fotografier från 1900-talets första hälft. Börnfors har gjort en vacker sammanställning med många av Svenssons fotografier, tagna främst i